

Sayı IX (2023)

T. ROOD & M. TAMIOLAKI, *Xenophon's Anabasis and its Reception, Trends in Classics, Supplementary Volumes 134*. Walter de Gruyter GmbH & Co, Berlin & Boston, 2022, xvi+556 s. ISBN: 9783110793376

Oğuz YARLIĞAŞ

 0000-0003-4379-7577

*Libri: Epigrafi, Çeviri ve Eleştiri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Sayı IX: Ocak-Aralık 2023) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu çalışma Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License altında lisanslıdır.

Atıf Düzeni Yarığış O. 2023, *Xenophon's Anabasis and its Reception, Trends in Classics, Supplementary Volumes 134*,. Yazar: Rood T. & Tamiolaki M. *Libri* IX, 19-21. DOI: 10.5281/zenodo.7777657

Geliş Tarihi: 20.03.2023 | Kabul Tarihi: 25.03.2023

Elektronik Yayın Tarihi: 28.03.2023

Makale Türü: Kitap Tanıtımı

Editing: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

**TIMOTHY Rood & MELINA TAMIOLAKI, *Xenophon's Anabasis and its Reception, Trends in Classics. Supplementary Volumes 134*, Walter de Gruyter GmbH & Co, Berlin & Boston, 2022, xvi+556 s.
ISBN: 9783110793376.**

Oğuz Yarlığaş*

Alımlanış Çalışmaları (İng. Reception Studies) antik ve modern eserler ve içerikleri arasındaki ilişkilere dair yapılan incelemelerdir ve bu araştırmalar sayesinde araştırmacılar incelemelerini Klasik Bilimler alanının dışına genişleterek çok farklı alanlarda disiplinlerarası çalışmalar yapma imkânını bulabilmektedir. Örneğin belli bir antik çağ yazarının belli bir coğrafya ve dönemde nasıl algılandığına dair (Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatında Eski Yunan ve Latin yazarların etkileri gibi) yapılan çalışmalar bu tür incelemelere örnektir. Bu çalışmalar genellikle antik çağ edebiyatları ile modern dönem edebiyatları, felsefe, bilim tarihi, sinema ve tiyatro çalışmaları, sanat tarihi, mimari gibi alanlara yayılan disiplinlerarası bir yaklaşımı beraberinde getirir. Bu alanda çalışan araştırmacılar çeşitli disiplinlerin kendilerine sağladıkları imkânları kullanarak hem antik çağ kültürleri ve eserleri hem de bu kültür ve eserlerin etkide bulunduğu dönem ve isimler üzerine yeni yaklaşımlar ve fikirler ileri sürebilirler. İncelemeye tabi tutulan eser de bu alana dair bir çalışmadır.

Bu kitap temel olarak 2018 yılında düzenlenen bir konferansın içinden seçilen bildirilere dayanmakla birlikte bundan ibaret değildir. Kitabın editörleri Ksenophon'un *Anabasis* adlı eseriyle ilgili konferansa katılma şansı bulamayan bazı başka araştırmacıları da *Anabasis*'in çeşitli konularına dair yazılar yazmaya davet etmişler ve böylece ortaya bu eserle ilgili çok çeşitli perspektifleri ele alan güncel bir çalışma çıkmıştır. Kitabın başlığı her ne kadar *Anabasis*'in antik ve modern dönemlerdeki alımlanışını ele aldığını düşündürse de, üç ana bölümden oluşan eserin yalnızca belli bir kısmı alımlanış çalışmalarına ayrılmıştır. Bu çalışmaların yanında *Anabasis*'e dair çok çeşitli konularda incelemeler, kitabın kapsamını genişletmekte ve değerini de hitap ettiği kesimi de artırmaktadır. Dolayısıyla bu eser güncel *Anabasis* çalışmalarının dün ve bugününü takip edebileceğimiz bir kılavuz niteliğini kazanmıştır.

Kitap giriş ve sonsözü de dahil olmak üzere toplam yirmi üç ayrı yazıdan oluşmaktadır ve bu incelemede her bir yazının değerlendirilmesi çok yer kaplayacağından çalışmada öne çıkan yazılar üzerinde durularak kitabın genel niteliği hakkında fikirlerin paylaşılması uygun görülmüştür. Kitabın üç ana kısma ayrılmış olması böyle bir incelemeye müsait bir yapı da sunmaktadır. Kitabın ilk bölümünde Ksenophon'un *Anabasis*'ine dair yeni bakışlara yer verilmiştir. Bu bölümde özellikle J. Dillery, C. Tuplin ve S. Brennan ile E. Baragwanath gibi hem Ksenophon hem de genel olarak Eski Yunan tarih yazımı konusunda önemli çalışmaları bulunan isimlerin yazıları dikkat çekicidir. Doktora tezini Ksenophon üzerine yazan ve *Loeb Classical Library*'nin 20. yüzyılın başında C. Brownson tarafından hazırlanan *Anabasis* edisyonunu ve çevirisini gözden geçirip düzelten J. Dillery, bu yazısında Ksenophon'un diğer eserleriyle karşılaştırmalı bir değerlendirmeye *Anabasis*'in giriş paragraflarına odaklanmaktadır. Dillery, çok ayrıntılı bir dil analizinden sonra eserin sanki bir tarih eseri değil de bir roman gibi başladığı görüşüne kısmen de olsa katılmakta ve Ksenophon'un Eski Yunan edebiyatında roman yazımına üç yüz yıl öncesinden bir model oluşturduğunu ifade etmektedir (23). Birinci kitabın ilk kısmında hanedan kavgalarından bahsederek işe koyulan Ksenophon'un üçüncü kitapta eserini yeni bir amaçla yeniden başlattığını iddia etmektedir. Eserin içinde yeni başlangıçların oluşu, diğer

* Dr. Öğr. Üyesi, Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul. yarligaso@gmail.com
0000-0003-4379-7577

yazarlarda da görülen ve bu bakımdan Eski Yunan düzyazı geleneğinin alışıldık bir parçası olarak değerlendirilir (34-35). Her yazarın eserin başlamasının ardından eser devam ederken belirli bir noktada yeniden bir başlangıç oluşturmasının altında çeşitli sebepler ve motivasyonlar bulunabileceği daha önce de önerilmiştir. Dillery bunlardan örnekler verip sonra *Anabasis*'teki bu "başlangıç ve yeniden başlangıç (35)" meselesine odaklanarak yeniden başlangıçtan itibaren eserin hanedan kavgalarını bir kenara bırakıp hikâyedeki Ksenophon karakterine odaklandığını belirtir; Kyros ve ordusunun başına gelenlerin hikâyesi olarak başlayan anlatım, sonrasında Ksenophon'un otobiyografisine dönüşür (36).

Yine bu bölümde C. Tuplin ve S. Brennan bu sefer *Anabasis*'in dördüncü kitabını mercek altına alarak bu kitapta anlatılan yerler ile ordunun izlediği güzergâhı tespit etmenin zorluğuna dikkat çeker ve bunun sebeplerini araştırır. Gerçekten de bu bölümde anlatım sırasında adı geçen dağları, ovaları, nehirleri ve sair coğrafi yüzey şekillerini tespit edebilmek oldukça zordur. Dördüncü kitap ordunun muhtemelen günümüz Cizre ile Trabzon arasında yaptığı altmış sekiz günlük yolculuğu içermektedir. Nereden yola çıktıklarına ve bu yolculuğun nerede son bulduğuna dair muhtemel tespitler yapmak mümkün olsa da, yaptıkları yolculuğun tam güzergâhını tespit edebilmek pek mümkün değildir. Bu kitapta Ksenophon ve askerlerinin en çok savaştığı husus bizzat doğanın kendisidir; sarp dağ tırmanışları, yoğun yağmur ve sis, yeterli erzak olmaması dolayısıyla fırtınanın geçmesini beklemek yerine fırtına devam ederken yolculuğu sürdürme mecburiyeti gibi hususlar bu kitabın temasıdır (108-109). Dördüncü kitabın özellikle coğrafi şekiller durması ve bunların diğer kitaplardan farklı bir şekilde anlatılması, fakat adı geçen noktaların çok açık bir şekilde tespit edilememesi, yapılan yolculuğun güzergâhının açık olmaması, bu kitabı diğerlerinden ayrı bir yere koymaktadır (123-4). Ksenophon bu kısımda çok daha fazla yer ismine değinseydi, belki buradaki belirsizlikleri tespit edebilmek daha kolaylaşabilirdi.

Bu bölümdeki bir başka öne çıkan yazı da E. Baragwanath'a aittir. Baragwanath yazısında askerlerin Hellen dünyasının sınırlarına vardığı ve evlerine dönmek için yeterli sayıda gemi bulmaya çalıştığı beşinci ve altıncı kitaba odaklanarak bu kısımlarda Yunanların ve yabancıların tasvir edilmişlerini gözlemler. *Anabasis*'i, Hellen ve ötekiyi Hellen dünyası ve ötesinde tanımlamayı ve ideal insan ilişkileri hakkında ahlaki bir mesaj vermeyi amaçlayan bir başka eser olarak görür. Ksenophon bu kısımda özellikle adalet, dostluk, dindarlık gibi temaların üzerinde durur ve yabancıların ahlaklı olabileceğini, verdikleri sözü tutabileceklerini, öte yandan Hellenlerin de ahlaksız olabileceğini örnekler üzerinden okuyucuya aktarır. Yabancılar zaman zaman Hellenlerden daha erdemli bir duruş sergileyebilmektedirler (151). Özellikle beşinci kitapta adamları onu suçladığında bu suçlamalarına karşı verdiği söylevde adamlarının ahlaksızlığını ve adaletsizliğini örneklerle göstererek onları yola getirmesini bilmekte ve aynı zamanda bir liderin nasıl en zor zamanlarda bile emri altındakilere ahlaken doğru olanı göstermesini bilmektedir. Ksenophon şahsi çıkarların ve adaletin illa ihtilaf içinde olmayabileceğini ve nezaket ile dostluğun çoğu zaman en iyi ve herkesin çıkarına uygun bir tavır olacağını ifade eder (153). Tüm bu nitelikleriyle Baragwanath'ın yazısı, *Anabasis*'in Hellen olmayan dünyayı, yani barbar dünyasını Hellenlere tanıtan bir metin niteliğinde olduğunu ve bu metinde Ksenophon'un yer verdiği Hellen olmayan karakterlerin de en az Hellenler kadar erdemli, dürüst ve ahlaklı olabileceğini gösteren bir incelemedir.

Beş yazının bulunduğu ikinci bölümde *Anabasis*'teki çeşitli temalar incelenmektedir. P. Demont dostluk teması üzerine eğildiği yazısında Hellenler arasındaki dostluklara, Hellenler ile yabancılar, özellikle de Seuthes gibi bir kral ile yahut Kyros gibi kral soyundan gelen bir satrap arasındaki dostluklara örnekler verir. Kyros ile kardeşi arasındaki ilişkiye odaklanır. Eser boyunca herkesin çok iyi bir dostu olarak gösterilen Kyros'un nasıl olup da kardeşiyle bir dostluk geliştiremediğine dair meseleye değinir (194-195).

Son bölüm, *Anabasis*'in antikçağdan günümüze alımlanışı hakkında çeşitli dönemlere odaklanan yazıların bir araya getirilmesinden oluşur. Bunlardan birinde yine neredeyse tüm hayatı boyunca Ksenophon üzerine çalışmış bir uzman olan N. Humble *Anabasis*'in on beşinci ve on altıncı yüzyıllarda yapılan çevirilerine ve çevirmenlerine odaklanmaktadır. Bu dönemdeki çeşitli çevirileri yapan çevirmenlerin özellikle o günün konjonktüründen nasıl etkilendiğini gösterir ve bu kapsamda çoğu çevirmenin Hellen dünyası ile Pers imparatorluğu arasındaki mücadeleyi dönemlerinde doğuyu temsil eden Osmanlılara karşı Batılıların verdiği mücadeleler üzerinden okumalarına dikkat çeker. Bahsedilen dönemde esasen Ksenophon'un en beğenilen ve okunan eseri *Anabasis* değildir, fakat özellikle Türkler üzerine yapılan seferler ve Avrupa-Doğu ilişkileri kapsamında bu eser ilgi görmektedir ve antik Persler ile dönemin Türkleri arasında bir paralellik kurulmaktadır (401). Bu sebeple Osmanlılara karşı üstünlüğü getirebilecek her türlü stratejiden haberdar olmak için çabalayan Avrupalılar Constantinopolis'in düşmesinin hemen ardından

Anabasis'e de bu anlayışla daha çok ilgi göstermeye başlamışlardır (403). Avrupa'da Osmanlı İmparatorluğu hakkında ilk kez Osmanlı kaynaklarına başvurarak bir tarih eseri hazırlayan Johann Löwenklau gibi bir ismin aynı zamanda *Anabasis*'in de çevirmenlerinden biri olması bu yazıda dikkat çeken ilginç bir ayrıntıdır (416).

Üçüncü bölümde öne çıkan bir başka makale de T. Rood'a aittir. Rood yazısında on sekiz ila yirminci yüzyıl arasından seçtiği örnekler üzerinden *Anabasis* metinlerinde yer verilen çizimlere ve *Anabasis*'teki anlatımların okuyucunun gözünde olayları canlandırma niteliğine odaklanmaktadır. Ksenophon'un bu niteliği daha antik dönemde, Plutarkhos'tan itibaren dikkati çekmiş ve on dokuzuncu yüzyılda da okuyucuları etkilemeye devam etmiştir. Bu dönemdeki eleştirmenlerden biri, Ksenophon'un *Anabasis*'teki görsel tasvir yeteneğini dönemin önemli kalemlerinden Walter Scott ile karşılaştırmaktadır (426). Öte yandan on sekizinci yüzyıldan itibaren bu tür antik metinlerde kullanılmaya başlanılan çizimlerin *Anabasis* çevirilerinde görünmeye başlaması üzerinde de durur ve bu çizimlerin artık yavaş yavaş metin içinde bahsedilen nesnelere ilişki kurmak üzere metinde geçen hususlardan seçildiğini ve bunun da "gerçeklik etkisi"ni artırmak üzere kullanıldığı ifade eder (429).

Kitapta neredeyse hiçbir yazım veya baskı hatası yoktur. Yalnızca 417. sayfada "as a exemplum" ifadesi gözden kaçmış olacak ki, doğrusu "as an exemplum" şeklinde olmalıdır. Bunun dışında kitapta göze çarpan herhangi bir hata olmamıştır. Bu kitabın Ksenophon ve özellikle de *Anabasis* üzerine çalışanlar için son derece yararlı olacağı açıktır. Eser yalnızca alımlanmış çalışmaları açısından değil, aynı zamanda tarihyazımının güncel eğilimlerini takip edebilmek için de okumaya değer bir çalışma olmuştur. Dünyada ve ülkemizde özellikle Eski Yunanca eğitimi için kullanılagelmiş bir metin niteliğindeki *Anabasis* üzerine yapılan bu çalışma, bu eserin çeşitli yönlerini ve eserin yüzyıllar içinde edebiyat, sanat ve diğer çeşitli alanlar üzerindeki etkisini anlayabilmek için birebirdir. Tabii kitapta *Anabasis*'in alımlanışı açısından yalnızca Batı ülkeleri ve kültürü dikkate alınmıştır ki, belki de bu çalışmaya dair getirilebilecek tek olumsuz eleştiri hususu budur. Ksenophon ve *Anabasis* Avrasya'dan Uzak Asya'ya tüm dünya ülkelerinde uzun yıllardır bilinen ve okunan bir kitaptır. Bu sebeple editörlerin özellikle alımlanmış çalışmaları bölümünde dünyanın diğer bölgelerindeki durumun görülebilmesi için daha geniş bir bölüm kurgulamaları çalışmanın daha kapsayıcı olmasını sağlayabilirdi. İlerleyen yıllarda tamamen *Anabasis*'in çeşitli ülkelerdeki ve kültürlerdeki alımlanışına odaklanacak bir çalışma literatürdeki bu eksikliği giderebilecektir.